

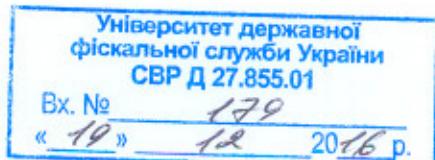
До спеціалізованої вченої ради Д 27.855.01
Університету державної фіiscalnoї служби України

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Дедушевої Марини Володимирівни
«ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ
ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В УКРАЇНІ»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дослідження

Податкові надходження є основним джерелом дохідної частини бюджету країни як на загально-національному, так і на місцевому рівнях, тому прогнозування податкових надходжень є ключовим питанням фіiscalnoї політики. Якість прогнозів податкових надходжень суттєво впливає на ефективність не тільки фіiscalної, але взагалі макроекономічної політики, а також на соціальну і політичну ситуацію в країні. Підхід до прогнозування податкових надходжень, обмежений вузькими рамками суто податкового планування та прогнозування, які базуються на спрощених процедурах прогнозування та здійснюються у відриві від макроекономічного аналізу та динаміки важливих макроекономічних показників, не враховуючи ефекти внутрішніх та зовнішніх факторів, не тільки економічних, але й соціальних, політичних та інших, не може бути ефективним інструментом управління з точки зору виконання актуальних задач соціально-економічного розвитку країни.

Неузгодженість податкового і макроекономічного прогнозування обов'язково призводить не тільки до незбалансованості у фінансовій сфері,

вона також провокує кризисні явища у соціальному, політичному житті країни. Неадекватність прогнозування податкових надходжень в Україні сучасним викликам та специфіці розвитку національної економіки у контексті світових тенденцій є очевидною як з інституційної, так і з інструментарно-методичної точок зору.

Слід зазначити, судячи з огляду публікацій, що у зарубіжному науковому середовищі цій проблематиці приділяється набагато більше уваги. Питання раціональності, ефективності, точності податкових прогнозів є актуальною темою наукових досліджень. Роботи вітчизняних фахівців поки що не так багаточисельні, в них менше уваги приділяється питанням оцінки та характеристик прогнозів і в загалі проблемі системного забезпечення якості прогнозування податкових надходжень.

Викладене вище свідчить про важливість і значимість представленого дослідження.

Зв'язок роботи з науково-дослідними програмами, планами.

Дослідження проводилося як складова науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту фінансового права за темою «Методи прогнозування доходів бюджету: зарубіжний досвід та можливість його адаптації в Україні та в роботі Державної фіiscalної служби України» (номер державної реєстрації 0114U002357).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Аналіз дисертаційної роботи М.В. Дедушевої, ознайомлення з опублікованими здобувачем працями, авторефератом та матеріалами впровадження результатів дослідження дає підстави стверджувати, що відображені у дисертації наукові положення, висновки та пропозиції є достатньо обґрунтованими, мають наукову новизну, теоретичну і практичну

цінність. Структура дисертаційної роботи є змістово логічною та у цілому відповідає завданням дослідження.

Теоретична база дослідження сформована із фундаментальних праць зарубіжних та вітчизняних вчених, сучасних методологічних підходів і розробок щодо прогнозування податкових надходжень. Про те свідчить огляд опрацьованих автором джерел, серед яких переважну більшість складають англомовні публікації відомих зарубіжних фахівців в галузі фіiscalnoї політики А. Ауербах, Г. Дженкінс, Дж. Кінг, Б. Балтаджи, Т. Фуллертон та ін. Основною концептуальною ідеєю дослідження є ідея раціонального прогнозу, яку автор послідовно втілює в роботі: ретельно розглядає у теоретичній частині, здійснює аналіз раціональності податкових прогнозів в Україні, застосовує в обґрунтуванні пропозицій щодо удосконалення системи прогнозування податкових надходжень в Україні.

Дисертаційна робота виконана із застосуванням адекватних загальнонаукових та спеціальних методів сучасного наукового дослідження. Слід зазначити коректне використання статистичних методів, методів прогнозування, аналізу часових рядів, математичного і комп'ютерного моделювання, за допомогою яких одержана більшість результатів та висновків дисертації.

Інформаційна база дослідження охоплює широке коло статистичних і довідкових матеріалів, законодавчі та нормативні акти, що стосуються фіiscalної політики і оподаткування в Україні. У процесі дослідження використані статистичні та інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної фіiscalної служби України, Державної казначейської служби України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, МВФ, Світового банку тощо.

Правомірність теоретичних зasad, коректність застосування адекватних методів, надійність інформаційної бази дослідження доводять наукову

обґрунтованість та достовірність положень та результатів дисертаційної роботи.

Найсуттєвіші з них з точки зору наукової новизни полягають у наступному.

1. На думку автора, удосконалення прогнозування податкових надходжень в Україні потребує не тільки впровадження ефективних методик прогнозування, але й інституційної та законодавчої підтримки, тому автор пропонує ввести у науковий обіг дефініцію «система прогнозування податкових надходжень», зміст якої визначає як впорядковану сукупність нормативних актів, інституцій та методів прогнозування, що забезпечують якісний, тобто точний та ефективний прогноз податкових надходжень до бюджетів різних рівнів (с. 82–83).

2. На підставі ґрунтовного статистичного аналізу прогнозів податкових надходжень в Україні, які були опубліковані у нормативних документах КМУ та аналітичних матеріалах Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, доведено, що цим прогнозам не притаманні властивості раціонального прогнозу: вони є зміщеними і неефективними (с. 106–114).

Встановлено, що прогнози Міністерства економічного розвитку і торгівлі мають менш виражений ступінь нераціональності, а прогнози КМУ мають характерне «оптимістичне зміщення». Обґрунтовано припущення щодо можливих причин такого зміщення, які пов’язані з асиметричною функцією втрат прогнозистів, коли втрати від завищення податкових надходжень сприймаються менш суттевими ніж втрати від їх заниження (с.113).

3. Набули подальшого розвитку теоретичні аспекти взаємозв’язку макроекономічного і податкового прогнозування, перш за все, за рахунок застосування концепції відкритої економіки. Автором були проведені аналіз критеріїв класифікації економік та розрахунки їх значень для України і встановлено, що Україна відноситься до класу малих відкритих економік, що

розвиваються (с. 109–114). Це надало автору підстави для обґрунтування висновку про необхідність врахування зовнішньо-економічних ризиків у прогнозуванні податкових надходжень і визначити види таких ризиків (с. 218–219, рис. 3.13).

4. Апробація різних методів аналізу часових рядів для прогнозування податкових надходжень України, оцінка параметрів моделей, аналіз їх валідності та точності прогнозів, що проведено у дисертації, переконливо демонструють можливості застосування цього інструментарію для макроекономічного та податкового прогнозування (с. 58–78). Тому рекомендації автора щодо використання цього модельного апарату, а також висновок про доцільність його втілення в практику прийняття рішень щодо фіiscalної політики в Україні є цілком обґрунтованим.

5. Набув подальшого розвитку методичний інструментарій прогнозування податкових надходжень на регіональному рівні за рахунок застосування просторових моделей і обґрунтування висновків щодо недоліків та переваг прогнозування за моделями часових рядів, що специфіковані для кожного регіону, та моделей панельної регресії з урахуванням просторової інформації.

Повнота висвітлення результатів дослідження в наукових фахових виданнях

Публікації за темою дисертації достатньо повно висвітлюють основні наукові результати дослідження і відповідають встановленим вимогам. Усього за темою дисертації опубліковано 10 наукових праць, у тому числі 4 статті опубліковано у вітчизняних фахових виданнях, 1 стаття – у закордонному виданні. Здобувач є також співавтором колективної монографії: особистий внесок у підрозділ складає 0,6 д.а. Загальний обсяг опублікованого матеріалу, який належить особисто автору, складає 4,6 д.а.

Автореферат за своїм змістом відображає основні положення та висновки дослідження, відповідає структурі дисертації та логіці викладення матеріалу.

Основні наукові положення та висновки, відображені у дисертації, були оприлюднені на 3-х міжнародних та вітчизняних науково-практических конференціях, обговорювалися під час Науково-практичного круглого стола «Практика прогнозування бюджетних надходжень: нормативно-правові основи та методологія». За результатами участі автора у конференціях опубліковані тези доповідей.

Практична значущість результатів дослідження

Висновки та пропозиції, обґрунтовані у дисертації, мають важливе прикладне значення для удосконалення системи прогнозування податкових надходжень і можуть використовуватися у роботі Державної фіiscalної служби та органів державної влади при підготовці нормативно-правових актів та практиці податкового прогнозування в Україні.

Певні положення та результати дисертаційної роботи були імплементовані у практичну діяльність, а саме: при розробці проектів нормативних актів були використані аналітичні матеріали щодо застосування сучасних підходів до прогнозування податкових надходжень (КМУ, довідка про впровадження №142-1/34 від 06.04.2016); моделі прогнозування та підходи до прогнозування агрегованих податкових надходжень були застосовані на регіональному рівні (Головне управління Державної фіiscalної служби в Запорізькій області, довідка про впровадження № 3228/8/08-01-03-01-08 від 22.07.2016).

Теоретичні та методичні положення дисертаційного дослідження імплементовані у навчальний процес підготовки фахівців при викладанні дисципліни «Податкова система» у Національному університеті державної податкової служби України (довідка про впровадження № 2402/01-12 від 21.08.2015).

У цілому наукова та практична цінність результатів дослідження не викликають сумніву. Разом з тим, слід зазначити певні зауваження щодо змісту та структури дисертаційної роботи, дискусійні та недостатньо обґрунтовані положення.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

1. Як відомо, поняття системи передбачає визначення не тільки складових елементів (підсистем), але й зв'язків між ними. Саме зв'язки перетворюють множину елементів на систему, а характер зв'язків визначає тип і властивості системи, тому модель будь-якої системи включає модель складу системи і модель структури системи. В авторській дефініції системи податкових надходжень присутня інформація щодо моделі складу системи (нормативні акти, інституції, методи прогнозування) і сказано, що ці елементи системи є впорядкованими (с. 83). Але ні в дефініції, ні надалі в тексті дисертації не розкрито яким саме чином вони впорядковані, не розглянуто принципи, критерії або правила цього впорядкування. Нажаль, в роботі недостатньо уваги приділено аналізу змістовних, кількісних та якісних характеристик зв'язків між елементами. Автор обмежується характеристикою окремих аспектів структури системи, розглядаючи, наприклад, законодавчі засади прогнозування податкових надходжень в Україні (підрозділ 2.1). Але у цілому в роботі відсутнє системне представлення зв'язків, тобто модель структури системи прогнозування податкових надходжень. Це обумовлює наступне зауваження.

2. Оскільки дослідженю бракує чіткого представлення моделі структури системи податкових надходжень виникає питання щодо авторського трактування змісту трансформації цієї системи. Обговорення трансформації системи потребує порівняння наявної, тобто діючої, моделі системи і нормативної моделі, тобто адекватної для поставлених задач. Чи необхідні зміни у складі системи або/та у структурі системи – це визначається результатами порівняльного аналізу і окреслює межі

трансформації. На нечіткість авторської позиції щодо тлумачення поняття «трансформація системи» вказує й те, що в третьому розділі, присвяченому трансформації системи, поряд із цим терміном (підрозділ 3.3) застосовуються також «розвиток системи прогнозування податкових надходжень» (назва розділу 3) і «реформування системи податкових надходжень» (с. 222) без надання пояснень щодо їх змістового співвідношення.

3. Аналіз раціональності існуючих прогнозів податкових надходжень в Україні проведений виходячи із припущення про симетричну функцію втрат прогнозистів. Як констатує автор, «отримані результати наводять на думку, що і у випадку України така функція є асиметричною» (с. 113), однак ця продуктивна гіпотеза залишилася неперевіrenoю у роботі.

4. Обґрунтовуючи взаємозв'язок макроекономічного та податкового прогнозування, автор пропонує схему їх узгодження (рис. 1.2, с. 26). Вона включає ряд зовнішньо-економічних факторів, які автор вважає важливими з точки зору впливу на якість податкового прогнозування. Проте при розробці моделі прогнозування з урахуванням зовнішніх факторів (с. 74–78) використовуються лише середні темпи зростання країн-членів ОЕСР та усереднений індекс світових цін на сировинні матеріали (с. 74) без пояснень, чому саме ці індикатори зовнішнього впливу були обрані.

Зазначені зауваження не применшують наукового внеску дисертанта у розробку проблематики прогнозування податкових надходжень. Частина з них має дискусійний характер і суттєво не впливає на теоретичну та практичну цінність дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Дедушевої Марини Володимирівни «Трансформація системи прогнозування податкових надходжень в Україні» є самостійно виконаною, завершеною науковою працею на актуальну тему. Результати роботи є оригінальними й обґрутованими, мають наукову новизну та можуть бути використані в практиці прогнозування податкових надходжень.

Дослідження відповідає установленим для дисертацій змістовним, структурним і формальним вимогам ДАКу МОН України pp. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (із змінами від 19.08.2015 р. № 656), а її автор Дедушева Марина Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри економічної
кібернетики та прикладної економіки
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
доктор економічних наук, професор

 Т.В. Меркулова

